

УДК 94 (438)

Наталя Романишин

ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ ЩОДО УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті досліджено становище українців у Другій Речі Посполитій весною-літом 1939 р. Висвітлено і проаналізовано непослідовну державну політику Польщі щодо українців: від широкомасштабних арештів до спроб порозуміння з галицькими політиками, що врешті закінчилося посиленням національного гніту. Навіть напередодні ймовірної війни з Німеччиною польський уряд не зміг відмовитись від виробленої роками тактики в українському питанні і знайти нового шляху до українсько-польського порозуміння.

Ключові слова: українці, Друга Річ Посполита, українське питання, національна політика, українсько-польське порозуміння.

15 березня 1939 р. розпочалася нова фаза міжнародної кризи, що ознаменувалася остаточною ліквідацією Чехословаччини. Внаслідок цього був порушений баланс сил, закладений Версальською системою договорів, який гарантував Великій Британії та Франції гегемонію в Європі. Розпочався етап остаточної розстановки військово-політичних сил напередодні нової війни. На цьому етапі проблема незалежності/автономії українських земель постала особливо гостро.

Окупація Угорщиною Карпатської України 15 березня 1939 р., хоча і йшла в руслі реалізації міністром закордонних справ Польщі Ю. Беком концепції “третьої Європи”, за умов зростання німецького впливу в Центрально-Східній Європі вже не мала очікуваного для Варшави практичного значення. У новій міжнародній ситуації спільний польсько-угорський кордон уже не міг стати передумовою для згуртування сусідніх країн навколо Польщі [1, s. 238]. У Варшаві були переконані: коли Карпатська Україна опиниться під контролем Угорщини, то загроза багатонаціональній Речі Посполитій у зв’язку з використанням української ірреденти із Закарпаття зменшиться або й зовсім буде нейтралізована. І, таким чином, сама ідея автономії буде похована в архівних установах угорської держави [2, s. 294]. 17 березня 1939 р. урядова газета “Polska Zbrojna” помістила статтю “Кінець Карпатської України”, де з сарказмом писала: “Немає українців, проблема перестала існувати. Волошинський фокус виявився ярмарковим анекдотом, розрахований на миттєвий і ненадійний ефект” [3, s. 5]. Однак відбулися тільки територіальні зміни – сповнилась лише та частина польських сподівань, що стосувалась статусу Карпатської України. Проте активна діяльність Польщі за створення спільного кордону велась не стільки задля територіального збільшення обох країн, скільки в надії на тіснішу політичну співпрацю. Після анексії Карпатської України став очевидний відхід Угорщини від свого недавнього союзника. Він розпочався ще в попередній період, коли Будапешт усе більше починав орієнтуватися на Берлін.

Карпатська Україна була першим кроком угорського ревізіонізму наслідків Першої світової війни, який вдалося реалізувати за допомогою Німеччини. Оскільки наступним кроком мали стати території, що належали Румунії, союзниці Польщі, то, зрозуміло, Угорщина більше розраховувала на Берлін, ніж на Варшаву. Обравши пріоритетними стосунки з Берліном, Будапешт не переймався реакцією Польщі на угорську політику в українському питанні. Навесні 1939 р. Угорщина, яка згідно з польськими планами мала стати союзницею, дозволила перетворити Закарпаття на осередок антипольської діяльності.

Стало очевидним, що “перемога польської дипломатії”, як вважали у Варшаві, виявилась пірровою. Польща опинилася в ізоляції на своїх кордонах, а її дипломати вже в березні 1939 р. були змушені спрямувати свої зусилля на нейтралізацію очевидних

негативних для себе наслідків розпаду Чехословаччини [4; 10, с. 284]. На тлі посилення німецького тиску на Польщу, такий поворот подій означав повний провал усієї попередньої зовнішньополітичної концепції Речі Посполитої. 21 березня 1939 р. у розмові з польським послом у Берліні Ю. Ліпським міністр закордонних справ Німеччини Й. Ріббентроп черговий раз висунув до Польщі територіальні претензії [5, р. 62]. 26 березня Польща офіційно відкинула німецькі зазіхання, що означало військовий конфлікт у майбутньому [5, р. 66–68]. Добре засвоївши урок Чехословаччини, Польща відмовилась від будь-яких територіальних поступок. 31 березня 1939 р. Велика Британія та Франція надали військові гарантії Польщі. Проте світ розумів, що це навряд чи зупинить Гітлера.

Зовнішня загроза вимагала від Польщі впорядкування внутрішніх справ, передусім зі своїми національними меншинами. Однак навіть напередодні ймовірної війни з Німеччиною, польський уряд не зміг відмовитись від виробленої роками тактики в українському питанні. Загострення польсько-українських відносин, актуалізація справи Карпатської України, консолідація українських партій навколо Контактного комітету у Галичині призвели до вжиття урядом ще жорсткіших заходів щодо українців. Остаточну розробку і юридичне схвалення новий курс політики польського уряду в українській проблемі одержав у постанові Ради міністрів Польщі “Про зміцнення польського елемента у Східній Малопольщі”, яка була прийнята на початку березня 1939 р. [6, с. 15].

Метою своєї політики польський уряд визнав “найтісніше культурне та господарське об’єднання цього терену з рештою Річчю Посполитою”. Основою польської політики “має стати міцне і свідоме своїх завдань польське суспільство” [7, к. 392]. Перед урядом і всім польським суспільством, що проживало у Східній Галичині, ставились такі три основні завдання: 1) зміцнення позицій поляків; 2) інтенсифікація польського суспільно-господарського та культурного життя; 3) зміна національної структури південно-східних земель. Останнє завдання планувалося реалізувати шляхом збільшення сільського та міського осадництва, збільшення темпів індустріалізації краю, внутрішньої та зовнішньої еміграції і просвітництва через “рутенизований елемент польського походження” [7, к. 393]. Найголовніше завдання, яке ставив перед собою польський уряд – досягти кількісної переваги польського населення в усіх ділянках соціально-економічного та культурного життя. Для зміцнення економічних позицій польських підприємців, постанова Ради міністрів передбачала, з одного боку, всілякі пільги полякам, а з іншого – цілу систему дискримінаційних заходів щодо українців [8, с. 156]. У постанові вказувалося, що державні органи, а також органи самоуправління всі свої замовлення зобов’язані давати тільки польським підприємствам. Міністерство промисловості і торгівлі Польщі зобов’язувалося організувати реалізацію вітчизняних та імпортованих товарів виключно через місцевих польських торговців. Щоб послабити і обмежити підприємницьку діяльність українців Рада міністрів наділила міністерства та місцеві органи влади широкими повноваженнями, які дозволяли припинити діяльність будь-якого підприємства або відмовити в дозволі на відкриття промислового чи торгового закладу представникам українського населення [8, с. 157].

Схваливши пропозиції міністерств про масове звільнення українців з роботи у державних і приватних установах, Рада міністрів офіційно узаконила його. У листі до Ради міністрів від 14 лютого 1939 р. міністерство комунікацій повідомляло, що на 1 січня 1939 р. серед робітників і службовців Львівської залізниці українці становили 15,7 відсотків, серед них на керівних посадах не було жодного українця [8, с. 159]. Міністерство комунікацій виступило з ініціативою надати роботу певній кількості української інтелігенції з середньою та вищою освітою на об’єктах, що мають другорядне значення. Міністерство аргументувало це тим, що українська молодь, закінчивши навчальні заклади і не знайшовши відповідного фахового працевлаштування, іде працювати в українські організації та товариства. Ця робота мало оплачувана, зате залишає молоді багато вільного часу, який вона використовує, займаючись антипольською діяльністю. Як зазначалося у записці міністерства: “Беручи до уваги освіченість та інтелігентність цього елемента, він є дуже небезпечний” [7, к. 350].

Міністерство комунікацій запланувало звільнити з роботи 800 українців. Працівники мали бути звільнені зі служби “із збереженням обов’язкових правових положень”. Ті, яких з формальних причин не вдасться звільнити, будуть направлені до інших відтінків залізничних служб у центральних районах Речі Посполитої і розміщені поодиночки в службових одиницях меншого значення. У листі міністерства зазначалося, що перенесені на нові для них терени і оточені поляками українці “цілком втратять ґрунт для своєї шкідливої діяльності”. Цю акцію планували провести протягом 1939 р. та наступних років [7, к. 346]. Подібну політику проводили й інші міністерства.

Поряд з примусовим переселенням у центральні області Польщі уряд всіляко підштовхував зовнішню еміграцію українського населення, вважаючи, що тим самим “значною мірою можна вплинути на зміну в деяких повітах національної структури на користь польського елемента” [8, с. 160–161]. У документі Міністерства закордонних справ про основні напрямки еміграційної політики на території Львівського, Тернопільського та Станіславського воєводств був поданий список з 13 повітів трьох воєводств, в половині з яких проживало більше 40 відсотків поляків, а в інших – понад 30 відсотків. Міністерство пропонувало створити стратегічно-територіальну смугу від Збруча до Кракова, яка б ішла вздовж залізничної колії Краків–Ярослав–Перемишль–Львів–Тернопіль, де проживало б переважно польське населення [9, с. 287–288]. Для реалізації цього плану було вирішено використати еміграційні процеси. На той час у Польщі спостерігалось два види еміграції – за океан та континентальна. Якщо континентальна на 80 відсотків була сезонною, то еміграція за океан була, як правило, безповоротною. Якщо раніше Міністерство закордонних справ Речі Посполитої займалося переважно еміграцією поляків і розглядало проблему слов’янських нацменшин як другорядну, то весною 1939 р. виходить директива, яка наказує активізувати еміграцію українців за океан [254, с. 288]. З огляду на це Міністерство соціальної опіки видало такі директиви: 1) заборонити набирати заробітчан польської національності з мішаних теренів; 2) акцію набору насамперед спрямувати на населення національних меншин, що заселяють мішані території або з нестійкою перевагою поляків; 3) не гальмувати української еміграції з інших регіонів [9, с. 288]. Передбачалося організувати сезонну еміграцію поляків до Німеччини і таким чином гальмувати польську еміграцію за океан. Щодо українців наказувалося стримувати з політичних міркувань сезонну еміграцію до Німеччини, скеровуючи її у Литву [10, с. 91].

Березневою постановою був санкціонований наступ на українське шкільництво. Стверджувалося, що відповідно до розпорядження Ради міністрів від 25 листопада 1938 р. буде внесено доповнення до закону від 31 липня 1924 р., основна суть якого полягала у запровадженні утраквістичних (двомовних) шкіл як чергового етапу до загальної колонізації всієї системи шкільної освіти [8, с. 175]. Було заплановано збільшити кількість годин польської мови у двомовних школах. У повітах на захід від річки Сяну утраквістичні школи повинні бути замінені польськими [7, к. 407]. Керівні посади у школах, особливо тих, де навчаються польські діти, повинні займати поляки. Вчителів української національності не повинно бути більше, ніж поляків. У школах прикордонної смуги, згідно з березневою постановою, могли працювати тільки польські вчителі [7, к. 408–409]. 1500 учителів-українців переселили до центральних та західних воєводств Польщі [11, с. 53]. Напередодні Другої світової війни на теренах Західної України з українською мовою навчання залишилось усього 139 народних шкіл і 20 гімназій та ліцеїв, 19 з яких були приватними [11, с. 52].

Підкреслюючи важливе військове і політичне значення планової сільської колонізації Галичини, Рада міністрів Польщі відзначила, що у східних воєводствах парцеляцію землі буде повністю підпорядковано створенню нових поселень колоністів та кількісному збільшенню польського елемента [8, с. 165]. Із загальної кількості землі, що була призначена на парцеляцію, поляки повинні були отримати 80 відсотків [7, к. 443]. Одночасно з посиленням сільської колонізації польський уряд прагнув збільшити переселення польського міського населення з центральних областей Польщі у промислові райони Галичини. На

зміцнення міських і передміських колоній польських осадників уряд асигнував значні кошти [8, с. 158]. Велика надія у реалізації накреслених планів покладалася урядом на польські громадські організації: Секретаріат порозуміння польських суспільних організацій у Львові, Стрілецький Союз, Товариство народної школи, Товариство розвитку східних земель та ін. [6, с. 15].

Березнева постанова зачепила і релігійну сферу. На мішаних територіях з кількісною перевагою польського населення інколи єдиною ознакою національної приналежності залишалась національна церква. Щоб нейтралізувати її вплив, постанова уряду передбачала латинізацію греко-католицької церкви. Березнева постанова Ради міністрів стала яскравим задокументованим фактом національної дискримінації українського населення, що проживало у Польщі. Зрозуміло, що якби цю постанову вдалося реалізувати, за декілька десятиліть українське населення було б повністю чи майже повністю денаціоналізоване. Ця постанова польського уряду стала свідченням порушення усіх норм міжнародного права щодо національних меншин.

Однак якщо акція “зміцнення польського елемента” була розрахована на роки, то з наростанням активності українських націоналістів було вирішено покінчити негайно. Одразу після падіння Карпатської України по Галичині прокотилася хвиля арештів активістів ОУН. У Архіві акт нових у Варшаві є документ, що вказує на причетність Угорщини до цих подій. Окупувавши Карпатську Україну, в руки гортистів потрапили документи ОУН, серед яких був план організації на території Галичини повстання та списки лідерів і членів політичних партій, що знаходилися у Польщі. Ця інформація була передана польським властям, у зв’язку з чим і наступили масові адресні арешти [12, к. 14]. 19–21 березня 1939 р. пройшли арешти у Коломийському повіті. Поліція провела також акти залякування: нищила покриття будівель, продукти харчування та робила іншу шкоду [13, к. 226]. 21 березня у Львові були заарештовані учасники нелегального студентського конгресу [14, арк. 44]. Наступного дня арешти пройшли на території усїєї Галичини. Було затримано 150 осіб [15, к. 172]. У кожному повіті було заарештовано від кількох до кілька десятків осіб [16, с. 182]. В основному, були затримані лідери та активні члени ОУН [15, к. 173]. Видається, що це була добре продумана з політичної і психологічної точок зору акція. Арешти керівного складу ОУН пройшли безпосередньо після падіння Карпатської України, в момент, коли в українському суспільстві запанувала атмосфера розгубленості та розчарування. Варшаві вдалося на певний час послабити ОУН. Як свідчать документи польських спецслужб, на території Галичини ОУН вдалось відновити і налагодити свою діяльність у попередніх масштабах лише у кінці травня 1939 р. [12, к. 56]. Будучи на порозі війни, польський уряд спільно з “кресовими” організаціями розпочав масові репресивні акції проти українських інституцій, польська поліція почала закривати українські товариства [17, с. 296].

Навесні 1939 р. діяльність польського уряду характеризувалася різкими поворотами у ставленні до українців. Березень 1939 р. увійшов в історію польсько-українських взаємин як місяць, у якому була прийнята постанова, що передбачала повну асиміляцію українців і початок жорстоких репресій. Однак, вже наступного місяця відбувся перелом у ставленні Варшави до українців. Зміну курсу польського уряду в стосунку до української національної меншини спричинили багато чинників як внутрішньої, так і зовнішньої політики. У Варшаві було відомо, що правоцентристські політичні угруповання, не кажучи вже про націоналістичні, знаходились під впливом Німеччини. Не був таємницею для польських спецслужб і німецький план організації українського повстання у Галичині. Щоб пом’якшити та стабілізувати ситуацію в регіоні, було вирішено припинити арешти українців, позбавивши таким чином їх аргументів про національну дискримінацію нацменшин, що проживають у Польщі. Квітень розпочався з указу військового міністра Т. Коспжицького про припинення у Польщі репресій проти українців. У заяві було сказано, що міністр вірить у те, що українці “будуть найвірнішими громадянами Речі Посполитої, а військові підрозділи повинні виявляти прихильне ставлення до руського населення” [18, с. 141].

22 квітня 1939 р. німецький консул у Львові, що уважно стежив за польсько-українським протистоянням, повідомив Берлін про нову тактику польського уряду стосовно українців. Зеєлос писав, що поляки, знаючи прихильне ставлення українських партій до Німеччини, обійшовши українську політичну еліту, безпосередньо звернулися до українських селян. По усіх українських селах були розповсюджені листівки “Братам українцям!”, які закликали до мирного співжиття з поляками [19, d. 455416–455417].

У 1938 р. національні меншини у польській армії становили 25, 27 відсотків [20, s. 72]. Усе ж, сеймовий статут незмінно підкреслював національний характер польської армії: “Національне військо... є охороною і оплотом незалежності Речі Посполитої і буде завжди знаходитись під опікою народу”. І тільки в статуті Сейму від 26 квітня 1939 р. з’явилася нова стаття, у якій говорилося: “Збройні сили будуть завжди знаходитись під особливою опікою народу і держави”. Термін “національне військо” був змінений на “збройні сили”, а вислів “опіка народу” розширено до “загальної опіки народу і держави”. Перед загрозою війни польський уряд пішов на певні поступки національним почуттям меншин. Адже солдати непольського походження не завжди хотіли служити польському народові, оскільки були іншої національності, однак до польської держави ставились лояльно [20, s. 75]. Польський історик Р.Тожецький припускає, що в 1939 р. у польському війську знаходилося приблизно 150–200 тис. українців. Вони служили в різних військах. Найменше, з огляду на польську національну політику, українців було у повітряних, морських силах і військах зв’язку, найбільше – у кавалерії [21, s. 24]. Проводячи імперську політику щодо національних меншин, українців посилали у військові частини, які стояли на заході Польщі – далі від рідних земель. У польській армії не було українців, а виключно “русини”. Так кваліфікували солдат, які були греко-католицького та православного віросповідання і подавали свою національну приналежність як українську, русинську, гуцульську, лемківську, бойківську [20, s. 79].

Непослідовність урядової політики спостерігаємо й в інших сферах. У квітні поляки продовжували ревіндикаційну акцію – навернення православних до католицької віри. У Львівському воєводстві були зафіксовані напади поляків на українців, що своєю чергою призвело до створення українцями загонів самооборони [22, к. 72]. У Тернопільському воєводстві польські війська брали участь у пацифікації українського населення.

З наростанням польсько-німецького напруження проявилася ще одна розбіжність у поглядах поляків і українців. Якщо поляки з великим пафосом декларували свою готовність до сутички з Німеччиною, то українці сприймали цю перспективу прохолодно. Не залишилась непоміченою польським суспільством акція українських послів у Сеймі. 5 травня 1939 р. міністр закордонних справ Польщі Ю. Бек у виступі на засіданні Сейму відповів на промову Гітлера у Рейхстазі від 28 квітня. Ю. Бек остаточно відкинув будь-які вимоги і територіальні домагання німців щодо Польщі [23, s. 227]. Польські послы зустріли цей виступ з патріотичним піднесенням та бурхливими оваціями, українські – відсутністю оплесків.

Офіційне ставлення польського уряду до вирішення української проблеми характеризує позиція голови Ради міністрів Польщі Ф. Славой-Складковського. 25 травня 1939 р. під час зустрічі з провідними українськими політичними діячами В. Мудрим та В. Целевичем Ф. Славой-Складковський переклав відповідальність за загострення польсько-українських взаємин на українську сторону. Його невдоволення викликала навіть доволі поміркована промова В. Мудрого на засіданні ЦК УНДО 22 квітня 1939 р. та вимога українських представників виконання Польщею своїх міжнародних зобов’язань, зокрема надання українським землям територіальної автономії. “Автономії ніхто вам в Польщі не дасть”, – безапеляційно заявив прем’єр. Подібною була його реакція і на слова В. Мудрого про потребу мати урядову програму розв’язання українського питання. “Та це вам не Австрія... То вона мала програму”, – відрізав голова уряду [24, с. 393].

А втім, не можна стверджувати, що в польській державі не було людей, які б не розуміли всієї трагічності стосунків Речі Посполитої з українцями. Це передусім стосується людей, що сповідували прометеїзм, ідейні засади якого були вироблені ще за

Ю. Пілсудського. У міжвоєнний період були засновані різні інституції та організації, що займалися українським питанням – Інститут досліджень національних справ (відновлений після травневого перевороту), Український науковий інститут (створений у 1930 р.), Польсько-Українське товариство (засноване у 1923 р.) [25, с. 213–214; 26, с. 60]. У 1932 р. був заснований тижневик “*Biuletyn Polsko-Ukraiński*”, що стояв на прометейських засадах і пропагував налагодження польсько-українських стосунків. Очолив часопис талановитий публіцист В. Боньчовський. Спільність поглядів з’єднала його з такими постатями, як Л. Василевський, Я. Лось, брати Бохенські, П. Дунін-Борковський. Вони мали вирішальний вплив на обличчя тижневика. “*Бюлетень*” висував концепцію незалежності Наддніпрянської України, розглядав справи польсько-українських стосунків у польській державі, немало місця приділяв політиці Москви на радянській Україні, боротьби з комунізмом і москвофілами-русинами. Неполітична тематика охоплювала літературу, історію, мистецтво, церковні справи, хроніку поточних подій в українському житті, в польсько-українських стосунках та інше [27, с. 116]. Проте не слід забувати, що ідея створення цього видання належала польській розвідці, а саме, Другому відділу Головного Штабу Польських Збройних Сил у порозумінні з національним відділом міністерства закордонних справ та східним відділом міністерства внутрішніх справ. Контролювала політичну лінію тижневика Експозитура Другого відділу Головного Штабу [28, с. 193]. Створення тижневика слід розглядати у контексті внутрішніх і зовнішніх змін початку 30-х років. У Галичині та на Волині спостерігався зріст пробільшовицьких та крайньонаціоналістичних настроїв. Два найбільші вороги Польщі – СРСР і Німеччина – зміцнювали свій економічний та військовий потенціал і кожен з них хотів використати українське питання у своїх цілях. Москва підтримувала партії та організації лівого спрямування на східних теренах Польщі, а в Німеччині уже давно діяли націоналістичні українські осередки. То ж не дивно, що “*Бюлетень*” мав антирадянський та до певної міри антинімецький характер. Зосереджені навколо “*Бюлетня*”, публіцисти прагнули покращити польсько-українські відносини. Вони розуміли, що продовження асиміляторської політики щодо українців підштовхне останніх в обійми ворогів Польщі. Щоб не допустити цього, вони пропонували змінити внутрішню політику держави. Крім того, такою своєю позицією прагнули привернути на свій бік українські помірковані та консервативні політичні кола. Однак тижневик не мав впливу на польські урядові кола, що здійснювали національну політику. Зрештою, це і не було його завданням. Метою “*Бюлетня*” була популяризація і пропаганда польської ідеології в українському суспільстві.

Діяльність “*Польсько-Українського Бюлетня*”, Польсько-Українського товариства, Інституту досліджень національних справ, Українського наукового інституту, Інституту Східного у Варшаві слід розглядати у контексті польського прометеїзму. Усі вони фінансувалися і контролювалися Другим відділом Головного Штабу та міністерством зовнішніх справ [29, с. 216]. Їхня діяльність була спрямована на зовнішньополітичний бік українського питання. Що ж до внутрішньополітичного аспекту, то прометеїсти (Т. Голувко, Г. Юзефський, П. Дунін-Борковський) були єдині – усі вони відкидали ідею створення єдиної української (етнічної) автономної провінції у Галичині та Волині. Спільною метою їхніх програм було створення національно-культурного П’ємонту українського відродження у Польщі. Галичани повинні були стати авангардом і рушійною силою прометеїзму. У зв’язку з цим прометеїсти критикували договір 1920 р. за ігнорування справи галицьких українців, що і спричинило, на їхню думку, провал київського походу [8, с. 144]. Готуючись до майбутньої війни з СРСР, потрібно було забезпечити собі надійний тил в українському східногалицькому питанні. Проте вони не дали повної, завершеної програми, яка б розв’язувала українське питання в Польщі. До найтипівіших постулатів належали: перегляд мовних законів 1924 р., впровадження українського шкільництва, створення у Львові українського університету, залучення українців на державну службу на рівні з поляками [25, с. 213]. Однак нічого з цього не було впроваджено в життя.

З другої половини 30-х років з огляду на міжнародну кон'юнктуру та смерть Ю. Пілсудського прометеїзм втрачає свій політичний зміст і перетворюється на своєрідний стиль в публіцистиці. Останнім його провісником став журнал “Problemy Europy Wschodniej” на чолі з головним редактором В. Боньчковським. Згодом він писав, що закриття “Бюлетня” і поява замість нього нового часопису йшла в руслі змін діяльності Східного Інституту, з яким були нерозривно зв'язані ці два видання. Метою змін була активізація діяльності Інституту і піднесення журналу на вищий публіцистичний рівень, а також надання більшої ваги концепції прометеїзму у польському суспільстві [27, s. 117].

Журнал “Problemy Europy Wschodniej” побачив світ у січні 1939 р. Проаналізувавши зміст часопису, впадає в око декілька тенденцій – антинімецька та антирадянська позиція поруч з розвідками в галузі українознавства. У чотирьох з шести номерів, що вийшли у 1939 р., містяться статті про німецьку окупацію України у 1918 р. Назви статей говорять самі за себе – “Як німці використали Україну в 1918 р.”. Те саме стосується і СРСР. У кожному номері місячника під заголовком “З теренів СРСР” подавалася негативна інформація про радянську Україну. “Problemy Europy Wschodniej” далі пропагував прометеїзм, який у 1939 р. явно втратив прихильників [30, s. 141–157]. Сам В. Боньчковський згодом пояснював це так: “Не варто тлумачити опір щодо прометеїзму і пошуки польсько-українського порозуміння тільки безпідставною ненавистю. У цьому випадку панувало глибоке переконання, що найбільша загроза для Польщі йде з Німеччини. Потрібно шукати з Москвою “modus vivendi”, а не провокувати її прометеїстськими ідеями та польсько-українськими планами проти Москви” [27, s. 128].

Як бачимо, напередодні Другої світової війни перед Польщею стояло завдання впорядкувати свої внутрішні справи, передусім з українцями. Перш за все було вирішено покінчити із зростаючим українським національно-визвольним рухом шляхом репресій, що пройшли у Галичині в березні 1939 р. Березневі арешти були добре продуманою з політичної і психологічної точки зору акцією польської влади. Репресії розпочалися в той момент, коли в західноукраїнському суспільстві запанувала атмосфера розгубленості та розчарування після падіння Карпатської України. З квітня 1939 р. спостерігається певне загравання польської влади з українцями, щоб таким чином позбавити їх аргументів національної дискримінації. Водночас польський уряд твердо заявив, що не піде на жодні поступки в питанні автономії, вимагаючи при цьому виконання українцями їх обов'язків перед Польською державою. Політика польського уряду напередодні Другої світової війни була прикладом поєднання непоєднуваного: посилення національного гніту у стосунку до українців на тлі щирого бажання перетворити їх на найвірніших підданих польської держави.

Список використаних джерел

1. Kamiński M., Zacharias M. *Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej Polskiej. 1918–1939.* – Warszawa, 1998.
2. Kozmiński M. *Polska i Węgry przed drugą wojną światową (październik 1938 – wrzesień 1939). Z dziejów dyplomacji i irredenty.* – Wrocław, 1970.
3. *Koniec Karpatskiej Ukrainy // Polska Zbrojna.* – 1939. – 17 marca.
4. Пушкаш А. *Венгрия во второй мировой войне.* – М., 1963.
5. *Official documents Polish-German and Polish-Soviet relations. 1933–1939.* – New-York, 1949.
6. *Комар В.* Національна політика Польщі на західноукраїнських землях напередодні Другої світової війни // *Історія в школах України.* – 1998. – № 1.
7. *Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Prezydium Rady Ministrów, akta grupowa,* syg. 148–264.
8. *Служка Ю.Ю.* Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939). – К., 1985.
9. *Siwicki M.* *Dzieje konfliktów Polsko-Ukraińskich.* – Warszawa, 1992.
10. *Tomaszewski J.* *Rzeczypospolita wielu narodów.* – Warszawa, 1985.
11. *Грицюк Ф.* Українське шкільництво в програмах і діяльності політичних об'єднань Західної України (1935–1938) // *Розбудова держави.* – 1997. – № 12.
12. *AAN, Ambasada Rzeczy Pospolitej w Berlinie,* syg. 3935.
13. *AAN, Ambasada RP w Berlinie,* syg. 388.
14. *Звіт* про діяльність українських націоналістів. Лютий 1938 – квітень 1939. – Державний Архів Львівської області, ф.1, оп.51, спр. 1057.
15. *AAN, Ambasada RP w Berlinie,* syg. 3934.
16. *Torzecki R.* *Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy (1939–1945).* – Warszawa, 1972.
17. *Гетьманчук М. П.* “Українське питання” в радянсько-польських відносинах 1920–1939 рр. – Львів, 1998.
18. *Slusarczyk J.* *Polska a państwo Radzieckie. 1918–1938. Kalendarium.* – Warszawa, 1996.
19. *German Consulate / Lviv to AA,* 22 april 1939, NA, GCR, RG 242, Box 24, File 20a.
20. *Kowalski T.* *Pobor mniejszości narodowych do wojska II Rzeczy Pospolitej // Wojskowy Przegląd Historyczny.* – 1996. – № 1.
21. *Torzecki R.* *Polacy i ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczy Pospolitej.* – Warszawa, 1993.
22. *Misiuk A.* *Slużby specjalne II Rzeczypospolitej.* – Warszawa, 1998.
23. *Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939.* – Warszawa, 1992.
24. *Швагуляк М.* Діяльність західноукраїнських партій напередодні Другої світової війни // *Polska i Ukraina. Sojusz 1929 roku i jego następstwa.* – Toruń, 1997.
25. *Стемпень С.* Поляки і українці в II Речі Посполитій: спроба діалогу // *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Матеріали міжнародної наукової конференції.* – Кам'янець-Подільський, 23–31 травня 1992 р. – К., 1993.
26. *Kowalski T.* *Mniejszości narodowe w siłach zbrojnych Drugej Rzeczypospolitej Polskiej. 1918–1939.* – Toruń, 1997.
27. *Bączkowski W.* *Karta z historii stosunków polsko-*

ukraińskich // Niepodległość. – 1986. – Т. XIX. 28. *Choinowski A.* Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939. – Wrocław, 1983. 29. *Mikulicz S.* Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1971. 30. *Banczkowski W.* Czy prometeizm jest fikcją? – Warszawa, 1939.

Наталья Романишин

**ПОЛИТИКА ПОЛЬСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА ОТНОСИТЕЛЬНО УКРАИНЦЕВ ГАЛИЦИИ
НАКАНУНЕ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ**

В статье исследуется положение украинского национального меньшинства во Второй Речи Посполитой весной и летом 1939 г. Показано и проанализировано непоследовательность политики Польского государства по отношению к украинцам: от широкомасштабных арестов до попыток договориться с галицкими политиками, которая в конце-концов закончилась усилением национального гнета. Даже накануне вероятной войны с Германией польское правительство не смогло отказаться от наработанной годами тактики в украинском вопросе и попытаться найти новые пути к достижению взаимопонимания.

Ключевые слова: украинцы, Вторая Речь Посполита, украинский вопрос, национальная политика, украинско-польские взаимоотношения.

Natalia Romanyszyn

**THE POLISH GOVERNMENT POLICY ON THE UKRAINIANS OF GALICIA
BEFORE WORLD WAR II**

The article examines the situation of the Ukrainians in the Second Polish Republic in the spring and summer of 1939. The author analyzes the inconsistent national policy of Poland on the Ukrainian people: from large-scale arrests to attempts of come to a mutual understanding with the Galician politicians, and it finally ended to the strengthening of national oppression. Even before the probable war with Germany, the Polish government could not refuse from the produced years tactics in the Ukrainian question and find a new path to the Ukrainian-Polish relations.

Key words: Ukrainians, the Second Polish Republic, the Ukrainian question, national policy, the Ukrainian-Polish relations.